

EUSKARAREN LEGEA ETA HEDABIDEAK

25 urteotako gorabehera batzuk

*Julian Beloki Guerra,
Eusko Irratia S.A.ko zuzendaria [EITB]*

Orduko gorabeherak oroimenaren kutxatik berreskuratzen hasita, irudi baten inguruan lotzen ditut euskarazko hedabideei buruzkoak: **24 orduak euskaraz** eguneko enbor margotuaren inguruan, alegia. Jose Luis Zumetaren artelanak zabaldu zuen euskarazko hedabideen aldeko aldarria, Herri Irratien ekimen hartan: **1976ko martxoaren 27an** izan zen. Euskaltzaindiak berak ere ordura arte inoiz egin gabeko ekimen bat bideratu zuen: Herri Irratiko uhinei atea ireki, Gipuzkoako Foru Aldundian egin zuen osoko bilkuraren zuzeneko emanaldia lau haizetara zabal zezaten.

Euskarazko hedabideen aldeko eskaria lehenagotik zetorren noski, ez zen egun bakan hartako kontua. Bazituen bere aurrekariak. Ordurako ere bazen euskarazko adierazpiderik hainbat hedabidetan. Behar bada, –eta hala zen orohar– bakan, ahul, aldikako, ezkutuko, borondatezko, jarraikortasun gutxiko, zabalkunde murrizteko..., baina, euskarak izan bazituen bere agerraldiak hedabideetan, nola idatzizkoetan [*Zeruko Argia-Argia / Herria / Anaitasuna / Jakin...*], hala irratiren batzutan [Loiolako eta Donostiako Herri Irratiak, Arrate...] eta, gaurtik begira jarrita gezurra dirudien arren, baita Hegoaldean geneukan orduko telebista-aukera bakarrean ere [RTVE-Telenorte: Euskal Herria, J.M. Iriondoren eskutik].

1975ko azaroan Espainiako diktatorea hil ostean nabarmen hazi zen euskarazko hedabideen aldeko gizarte-eskaria, era zabalago batean indartzen joan zen informazio-askatasunaren aldeko eskakizunen zurrunbiloari lotua. Gogoan izan, gerotxora arte [1977] irauñ zuela guztietan **RNEko** «el parte» derrigorrez eman beharrak. Euskarazko hedabideen aldeko aldarrikapen berri hura, ordea, ordurarteko ekimen eta esperientzien aldekoa baino areago, euskarazko esparru komunikatiko berri baten aldekoa zen. Hedabide berri eta indartsuak nahi genituen, transizio politiko hartan gazteleraren munduan sortzen ari ziren, eta epe laburrera aurreikus zitezkeen beste ekimen eta erronka batzuren antzeko eta neurrikoak, alegia.

24 orduak euskaraz, Euskararen Legea onartua izan baino doenerdi bat urte lehenagoko gertakaria izan zen. 1979an **Gernikako Estatutua** onartu baino hiru

urte eta erdi lehenagokoa. 1982an **EiTB**, Euskal Irrati Telebista Erakunde Publikoa, eta honen babeseko **Euskadi Irratia** [1982ko azaroaren 23an] eta **Euskal Telebista** [1982ko Gabon Zahar gauean] sortu baino sei urte lehenagokoa. Gaur gogoetagai dugun **Euskararen Erabilera Normaltzeko Legea** ere berdin.

Donostiako Belodromoko jaialdi erraldoi batez amaitu zen egun hartakoa eta handik aurrerako hilabeteetan, euskarak irabazi zituen esparru berriak idatzizko hedabideetan, hedabide abertzale sortu berrietan batipat (**DEIA** eta **EGIN**, agian, adierazgarrienak), baina, behin ere ez erabat euskaraz idatzitako hedabide modura. Onenean ere euskarazko gehigarri bereziak idaztera iritsi ziren eta oso luzerako biziraupenik gabe.

Alde horretatik, **Gernikako Estatutuaren** onarpenak mugari berriak ezarri zituen euskarazko hedabideen garapen-ahalmenari zegokionez. Estatutuaren 19. atalari erreparatu behar zaio (1). Lege-mandatu hartan oinarrituta onartu zuen Eusko Legebiltzarrak **EITB**, Euskal Irrati-Telebista Erakunde Publikoa sortzeko legea. 1982ko maiatzaren 20an izan zen. Hala hasi ziren, 1982ko udaberri-uda garai hartan, gero **Euskadi Irratia** eta **Euskal Telebista** modura zertuko ziren hedabideen antolakuntza-lanak.

Kontuak hala, 1982ko azaroaren 23an, eguerdiko 12:00etan egin zuen **Euskadi Irratiak** bere estreñeko emanaldi ofiziala eta hogeitalau ordu eskaseko aldearekin onartu zuen Eusko Legebiltzarrak **Euskal Autonomia Erki-degoko Euskararen Legea**. Ahobatez onartu ere; ez zen kontu erraza izango, orduko alderdi politiko guztiak lege-ekimenaren alde bategite hura. Orain baino zabalkunde gutxiago izaten zuten orduan Legebiltzarreko erabakiek eta, hala, gertakariaren garrantziaz oharturik, atalez-atal legearen berri iragartzeari ekin genion **Euskadi Irratian**. Sustapen-iragarki modura, banan-banan joan ginen aletzen Legearen atal bakoitzeko ekarpenik nagusienak. Tarteko, noski, hedabideei buruz esaten zuena ere (2).

(1) **1979 – Gernikako Estatutua:**

19. art.

1. Euskal Herriari dagokio giza komunikabideei dagozkienetan Estatuko oinarritzko arauen legeria aurrera eramatea, Konstituzioaren 20. artikuluan agintzen dena beti ere errespetatuko delarik.
2. Titulartasun estatala duten komunikabideei aplikatu behar zaien arautegi bereziari dago-kionez, goiko parrafoan aipatu diren gaien bururapena Estatuarenakin koordinatuko da.
3. Artikulu honetako lehen parrafoan esaten den bezala, Euskal Herriak erregula, sor eta atxiki ditzake bere telebista, irrati eta prentsa propioa, eta, oro har, bere helburuak lortzeko behar dituen giza komunikabide guztiak.

(2) **Euskararen Legea – 1982 – Azaroak 24**

HIRUGARREN KAPITULUA

Euskararen erabilera hedabideetan

– 22. artikulua

Herritar guztiei aitortzen zaie gizarte-hedabideen aldetik euskaraz zein gaztelaniaz informatuak izateko eskubidea.

Horretarako, hedabideetan euskararen presentzia areagotzera bideratutako neurriak hartuko ditu Jaurilaritzak, hizkuntza ofizial bien erabilera arian-arian berdintzeraino.

Pedro Migel Etxenikek –orduko Hezkuntza Sailburuak, alegia– Legearen onarpen-ekitaldian Legebiltzarkideei esandako hitz hauek ekarri nahi izan ditut gogora. Orduan oraindik ere bizi zen **Heinz Kloss** hizkuntzalariaren oinarizko ideia batzuk gogorarazi zizkien orduko legebiltzarkideei. Hau da, agintzaritza publikoak, agintariek alegia, hiru jarrera-modu har ditzakete euren komunitateetako hizkuntza-azaroen aurrean: errepresio-jarrera, tolerantziarena eta sustapen-jarrera (3).

Errepresio zital batetik behin betirako atera nahiaren adierazpen izan zen 1976ko **24 orduak euskaraz** ekimena. 1979ko **Gernikako Estatutuaren** ekarpena erabakiorra izan zen Euskal Autonomia Erkidegoa komunikazio-esparru gisa ere definitzeko orduan. Sustapen-politika eraginkorren ildoan kokatzen dira 1982ko **EITB sortzeko Legea** eta gaur hizpide dugun **Euskararen Legea** bera ere. Hogeitabost urteon buruan, ibilbidean, sustapenaren aldeko ekimen eta baliapideak nabarmendu dira, inolako zalantzarik gabe. Publikoak hein handi batean, baina baita pribatuak ere. Nolanahi ere, ez da dena aurre-rapauso izan, utzikerien, ezintasunen eta betegabeko eginkizunen zakuak ere badu bere karga.

Lorpen haundien eta akats nabarmenen artean, hogeitabost urteotan eraiki dugun hedabideetako komunikazioaren arkupeko gorabeheraz dauzkadan ezaupide, uste eta iritziak aletzen saiatu nintzen, 2008ko abenduaren 23ko arratsaldean Euskaltzaindiaren Bilboko egoitzan eta, hemen, ahoz esanak idatzira biltzen eta

– **23. artikulua**

Jaurlaritzak, aurreko artikuluan agindutako bi hizkuntzen arteko berdintasuna ziurtatze alde-
ra, Autonomia Erkidegoko hedabideetan euskara lehentasunez erabili dadin bultzatuko du.

– **24. artikulua**

Jaurlaritzak hizkuntza-normalizazioa bultzatuko du Espainiako Irrati-Telebistaren emanaldi-
zentroetan, euskarak, Euskal Herriko hizkuntza propioa denez, behar duen presentzia
izan dezan.

– **25. artikulua**

Jaurlaritzak, 22. artikuluan aitortutako eskubidea arian-arian bermatzeko, euskararen
erabilera bultzatu eta babesteko neurriak hartuko ditu eta, nolnahi ere, honako hauetan
hedatu eta benetan erabiltzea ahalbidetuz:

- irratian,
- egunkari eta aldizkarietan,
- zineman,
- antzerki eta ikuskizunetan,
- irudiaren eta soinuaren grabazioetan.

Horretarako, gaiok ukitu eta arautu ditzaten legeetan titulu apropos bana garatuko da.

(3) **Ondoren, Koldo Mitxelena**ren hitzok erabili zituen bere hitzaldian **Pedro Migel Etxenike Hezkuntza Sailburuak**:

«La tolerancia, el “laissez faire, laissez passer” en materia de lengua, ha sido siempre y es todavía hoy probablemente la política más practicada. Esta política, como el liberalismo económico, es una manera tan eficaz como cualquier otra –más eficaz en realidad, puesto que supone omisión, no una acción con cuya responsabilidad alguien tiene que cargar– de favorecer a unas lenguas y de postergar a otras; es, por lo tanto, una política, no una falta de política».

Discurso de defensa del Proyecto de Ley Básica de Normalización del uso del euskara. Eusko Legebiltzarrean irakurria – 1982 – Azaroak 24

laburbiltzen saiatuko naiz. Horretarako, hitzaldian bezalaxe idatzi honetan ere, Eduard de Bono pentsalari eta aholkulariaren sormenerako metodolgiak erabiltzen dituen sei koloreen analogiaz baliatu nahi izan dut, idatzi honen atalburuan aitatzen nuen **24 Orduak Euskaraz** egunerako irudian ere Jose Luis Zumetak margotu zuen zuhaitz-enborrean erabilitako oinarritzko koloreez baliatuz.

SENTIPENEN KOLORE GORRIA

Honetan, iraganeko oroitzapenak gaurko plazara ekartzerakoan, ezinbestean gertatu ohi zaigunez, norberak bere sentipenak adieraz ditzazke, oroitzapen hoiengatik gaurko esanaiaz jabetu eta arduratuz. Zentzu horretan, nik neurek adierazten ditut neure ditudan moduan, duela 25 urte abian jarritako ekimenei esanahi gaurkotua emanez.

Eskerrak EITB sortzeko legearekin, Euskararen Normalkuntzarako Legea onartzearekin, Euskararen Liburu Zuria argitaratzearekin eta abar..., azken finean, herritar askoren eskakizunei erantzun zehatzak emanez, erakunde-arduradun, politikari eta agintariek abiarazitako hainbat ekimenen bitartez gure hizkuntzaren egoerari halako *eguzkittu* bat eman genion; diktaduraldi luzearen laiotzean ozta-oztako biziraupenaren leihatik generaren hizkuntza-egoerari auspaldi berriak emateko abaguneaz baliatu ginen. Emaitza eraginkor askoren sorburu izan ziren orduko ekimen haiek.

Esandakoa bete-betea kunplitzen da gaur hizpide dugun hedabideen esparruari dagokionean ere. Egunkari eta aldizkarigintzan, irrati eta telebista-gintzan, aurkezletzan, aktoretzan, gidoigintzan eta, orohar, jarduera komunikatiboen esparru zabal eta alderditsuan ehundaka profesional ari dira lanean, hizkuntza etengabe biziberritzen, egunean eguneko beharrian komunikatibotara egokitzen. Eta, noski, Unibertsitateetako Giza Komunikaziorako Zientzien Fakultateetan ere, inoiz ez bezalako lekua eman eta ardura eskaini zaizkio profesional berrien prestakuntza eskakizun berrietara egokitzeari. Agian, berez eramangarria izan litekeena baino abiada biziagoan ere bai maiz, baina, emankor, lehen pentsaezinak ziren erronkei aurre eginez.

Gizarte prestigioa ere irabazi du euskarak komunikazio produktuen kontsumoari dagokionean. «Egunkaria» itsi ostean sortu ziren salaketa aldarriak eta elkartasun ekintzak, goizero «Berria» erosi eta besapean eramateak, Wazemank-ek pil-pilean jarri zuen «Eongo gatzik» haren gisako esamoldeak ahoz-ahoko erabiltzen zirela entzuteak, «Sautrela»-ren itzalak, «Ama begira zazu» eta «Aupa Etxebeste» bezalako antzerki eta zine produktuen arrakastak, horrek guziak ekarri du hogeitabost urteon buruan euskarazko komunikazio-gintza publikoak euskaldungoaren baitan komunitate zentzua nabarmenagotzea. Adibide batzuk baino ez ditut aipatu, baina asko ekar litezke gogora, ehundaka, hogeitabost urteotako ekimen komunikatiboen emaitza, nola idatziz-

koan hala entzunikusizkoetan, eta euskarri berriagoetan ere, euskaldungoaren ahotan eta gogotan bizi izan diren komunikazio produktuak.

Nolanahi ere, ez gara beti eroso bizi, sentipen horrekin bizi naiz ni neu behintzat. Duela hogeitabost urte ez bezala, ikaragarri ugaldtu da gure egunerokotasunaren paisaia komunikaziorako bitarteko eta produktuen merkatua eta, hazkunde bidean egon arren, gero eta ttipituago ikusten du norberak bere komunikazio-mundu erreferentzial hori. Beraz, ez gara –nik neu bederen ez– eroso bizi eta deserosotasun hori nola kudeatu eta erabili ikasteak nahikoa lan ematen digu. Ez dugu beraz hogeitabost urteotako ibilbidearen ebaluazioa egiterakoan harrotasunetik harrokeria antzura jausteko arriskua gutxietsi behar.

TXURIA, INFORMAZIOAREN KOLOREA (4)

Ahozko eta idatzizko komunikaziogintzan urteotan guztietan sortutako korpusa da lehenbiziko nabarmenduko nukleen kontua. Eta iruditzen zait euri lanbroak bezala busti duela jardun horrek hizkuntzaren erabilera soziala. Kaze-talginzari zegozkion gai guztietaz mintzatu gara egunerokotasunak eskatu ahala, hizkuntza moldatuz eta bermoldatuz, ahalegin pertsonal eta kolektibo haundiak eginez maiz eta elkar ezin ulertuak ere sortuz nahi baino gehiagotan. Horren lekuko da, nire ustez, gaurregun ere pilpilean, sutako eltzeari eragin eta eragin, hitzetik hortzera darabilkigun kontua: hizkuntza komunikatiboaren zuzentasunaren eta egokitasunaren arteko oreka premia derrigorrezkoarena alegia.

Izan ere, Euskararen Legeak hirugarren kapituloan finkututakoak garapen bidean jarri zirenez geroztik, euskaldungoarentzako aukerak etengabe joan dira sortzen, nola irratiko dialean, hala telebista kateen esparruan [gutxiago, noski] eta, aparteko oparotasunarekin, idatzizko hedabideetan, egunerokoetatik hasi eta era guztietako maiztasunean argitaratzen diren aldizkarietaraino. Lekuan lekukoak batipat. Eta azkeneko hamarkada honetan, bestalde, etengabe bidekartu baino ez da egin komunikazio produktuen kontsumorako aukera zabal-tasun hori, Internet sarearen unibertsalizazio bizkorrek eragina.

Estudios de Opinión y Mercado, CIES-ek 2007ko hedabide kontsumoari buruz emandako datuek zera adierazten dute euskaldunok euskarazko hedabideez egiten dugun kontsumoaz. Datuok Euskadiko Autonomia Erkidegoko komunikabideetako entzulegoaz ematen dizkigute argibideak, irratia, telebista, prentsa nahiz Interneten erabileraz (5).

(4) **Eduard de Bono pentsalari eta aholkulariaren** «Sei koloretako txapelen» sorkuntza-metodologiaren egituraz baliatu nahi izan dut nire gogoetaok, urratsez-urrats, ahalik eta modurik egituratuenean aletzen joateko.

(5) **Estudio Sociolingüístico sobre el vascuence en Navarra - 2003.**

Euskarazko hedabideen erabileraz zetozen datuak (EI %10,1 / EHI %4,2 / Gaztea %1,6 / Xorroxin %1,2 / Euskarazko beste irratia %0,5) %18 batek, alegia. Eta ETB-1, %20,2-ak) Na-

Irratia

- Irratiari dagokionez, EAEan 14 urtez gorako biztanleen artean ia %58ak entzuten du irratia egunero, hogeiren bat minutuz gutxienez. Miloia eta ehun mila entzule, gutxi gora behera.
- Irrati entzule guztien artean berriz, bostehun mila dira euskaldunak eta beste ehun eta hirurogeitamabost mila euskara ulertzen dutela diotenak.
- Milioi erdia, ohiko irratia-entzule euskaldunen kopurua guztira eta hoietatik %ko 40ak egiten du egunero euskarazko irratia baten aldeko hautua. 220.000 entzule inguru, egunero, euskaraz mintzo diren irratien sintonian.

Telebista

- Ia mundu guztiak ikusten du egunero telebista. EAEan, 14 urtez gorakoen artean, kasik %ko 85ak. Ikusle goaren %-ko 45a da euskaldun. 1.600.000 ikusletik gora guztira eta 700.000 inguru euskaldun
- Telebista ikusle euskaldunen artean berriz, hirutik batek egiten du egunero euskarazko telebista-emankizunen aldeko hautua. 200.000 ikusletik gora.
- Kirol gertakari haundietan –pelota txapelketa nagusienetako finalak kasu– 300.000tik gora izan ohi dira ETB-1k biltzen dituen ikusleak.

Idatzizkoak

- 64.000 irakurle dauzka BERRIAK egunero [galdeketa egindako egunetan, bezperan irakurri zutela aitortu zutenak, alegia] eta kopuru hori 161.800 irakurletara igotzen da aldikakoak ere kontuan hartuz gero. Aldi berean, 116.100 irakurlek aitortu zuten 2006ko maiatzean, Hizkuntza Politikako Sailburuordetzaren aginduz egindako galdeketa batean, HITZA egunkaria irakurtzen zutela, 93.900 ohiko irakurle izaki (6). Honi guztiari, bestalde, tokian tokiko aldizkari kopuru inportante baten irakurlegoa gehitu beharko litzaioke.

farren ehuneko 4,2ak orduko Egunkaria irakurtzen zuten. Eta GARAKo irakurleen %65 ak euskarazko berriak irakurtzen zituzten. DIARIO VASCOKo irakurleen ehuneko 50ak ere bai eta Diario de Noticias-ko %ko 25ak.

Ipar Euskal Herria: Euskararen Erakunde Publikoak / IPSOS-ek egin berri duten inkesta ere interesgarriak Iparraldeko datuak euskarazko hedabideen kontsumoari dagokionean: Euskal Irratiak (%11-22), Euskadi Irratia (%10 Lapurdin / %17 Nafarroa Beherean), Gaztea eta ETB-1 (%ko 11). Gora egin du azkeneko 10 urteotan entzule eta ikusleen kopuruak Iparraldean euskarazko hedabideen kontsumoari dagokionean.

(6) Lehenbiziko datua 2007ko CIES azterketarena den bezala, gainerakoak, nola BERRIARI hala HITZARI dagozkionak, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak 2006ko maiatzean euskarazko hedabideei buruz egindako azterketatik jasoak dira.

Hogeita bost urteotako ibilbidearen emaitza dira eta, orain, Internet bidez sortu diren komunikazio eta informazio produktu berriekin, kontsumo aukeren ugalketa-garai emankorra bizi dugu. BERRIAK berak, batz bestea, 12.000 bisitari izan zituen egunero bere web-orrian 2007an. Internet-en ohiko erabiltzaile direnen artean, berriz, hirutik bi (3/2) euskaldunak dira, CIES Ikerkuntzaren 2007ko datuen arabera, eta hortik ere itxaron liteke euskarazko komunikazio eta informazio produktuen kontsumoan gero eta erabiltzaile gehiago mugitzea.

EiTB24ren, GAZTEAREN nahiz BETIZU Klub-a bezalako produktuen web-orrietako bisitari kopuruak behintzat egunetik egunera ari dira gehitzen eta gero eta datu interesgarriagoak eskaintzen dituzte. Berdin, Euskadi Irratien eta Gaztearen streaming kontsumoari dagokionean ere. Hau da, gero eta jende gehiagok entzuten du irratia ere Internet bidez. Batez ere gazteengan somatzen den joera honek, etengabe egingo du gora, Internet-en erabilerari berari dagokionean bezalaxe, euskarazko hedabide elektronikoen erabilerari dagokionean ere.

URDINA: KUDEAKETA ERAGINKORRA

Gorago ere idatzia dudanez, Heinz Kloss hizkuntzalariaren hitz batzuk ekarri zituen gogora Pedro Migel Etxeniketik, orduko Hezkuntza eta Kultura Sailburuak, Euskararen Legea onartu aurreko eztabaida-hitzaldian Eusko Legebiltzarrean, agintariak euren komunitateetako hizkuntza-arazoaren aurrean har zitezaketan jarrerak aipatuz. Errepresioa, tolerantzia eta sustapena dira agintariak har ditezaketan hiru jarrera-modu nagusiak Heinz Kloss-en esanetan.

Esan gabe doa, hogeitabost urteotako ibilbidean, hedabideei dagokionean ere, sustapenaren iturriak etengabeko jarria izan duela. Ordutik hona, Hizkuntza Politikarako Erakundeetatik eta Administrazioa ezberdinetako hainbat sail edo departamentuetatik ez ezik, gizarte-eragile diren beste erakunde batzuetatik ere, bai sustapen edo babes gisa, bai publizitate-inbertsio modura ere, diru-kopuru handiak mugitu dira euskarazko hedabideen kudeaketan.

Sustapenak, ordea, ez ditu beti biderik eraginkorrenak ibili ohi. Zenbaitetan bitartekoak eta euskarriak edukitze hutsaren aldeko jarrera nagusitu izan da, beste ñabardura handiegirik gabe. Eraginkortasunak ordea, neurgarri diren, beraz aldagarri ere badiren adierazletan oinarritu behar du. Iraganetik ikasi dezakegun neurrian, horixe da, behar bada, hogeitabost urteon buruan kontuan izan beharreko irakaspiderik eraginkorrenetako bat. Euskarazko komunikabideen gizarte zabalkunde eta onarpena egoki kudeatu beharreko kontuak dira, gizarteak berak aditzera ematen dituen eskakizunei modu aproposan erantzun ahal izateko. Haseran, agian, bestela izan zitekeen, baina, gaurregun, ezinbestekoa da benetako eraginkortasunaren parametroak profesionalki zehaztea eta kudeatzea, hizkuntzaren biziraupenerako egokitzat daukaguna gizartearen onurarako ere izango delako.

	Zein baliapide teknologiko eta ekonomiko beharko ditut?	
Zein antolakuntza-modu beharko dugu bide hori eraginkortasunez egiteko?	ERRENDIMENDUA: zer lortu behar dut gero eta eraginkorrago izateko?	Zein da nire merkatua? Norengana iritsi nahi dut?
	Nola egin behar ditut gauzak helburutzat dauzkadan hoiengana iristeko?	

Lehen, orain eta gero, ezingo diogu ihes egin kudeaketa-modu eraginkor baten aldeko apustuari, are eta gehiago etengabeko hazkundea, zabalkundea eta aldakortasuna errazten duten teknologia digital berrien garai zurrubilotsuotan. Norberak bere ikuspegi bakar eta isolatuari uko egin eta lorpen-asmu bertsuak dituztenen arteko elkartasuna eta osagarritasuna inoiz baino premiazkoago diren garaiotan. Euskarazko hedabideon kudeaketari ere badagokion zerbait, hogeitabost urteotako urrats erakinkorrak aintzakotzat hartu eta ezintasun egoera antzu bihur ditezkeenei ihes egiteko. Berdin uhin elektromagnetikoen espektroaren erabilera edo-ta harpidetza eta kiosko bidezko zabalkundean oinarritzen diren hedabideekiko, berdin garapen multimediatikoago eta interaktiboago batetik abiatuta Internet-sarearen zabalkunde eta harreman-bide berriez baliatzen direnekiko.

AUKERA ETA ABAGUNE BERRIEN KOLOREA DA HORIA

Hiru alderdi azpimarratu nahi nituzke atal honetan. Izan ere, asko aldatu dira kontu batzuk hogeita bost urteotan. Aukera berriak sortzen dituzten aldaketak dira, gainera. Baita hedabideon garapenerako ere.

Batetik, euskaldungoarengan eman diren aldakuntza sakonak daude. Orain hogeita bost urte ez bezala, euskaldun gehiago izatea ez ezik, hau da, euskaraz mintzatzeko gai den jende gehiago izateaz gain, euskaldun alfabetatu eta eskolatu gehiago ere badago. Eskolatze horrek, bestalde, gaurko euskaldunen portzentaia esanguratsu batengan unibertsitaterainoko eskolatzea ekarri du. Eta hizkuntza bera ere, ezinbestean, ñabardura berriz jantzi eta osatu da, hedabieetako gaurkotetasunak eta hartzileen hizkuntza-gaitasun eta eskakizunek hartaratua. Hurbilenetik ezagutzen dudak hedabidearen kasuan, irrtiarenean alegia, egunero entzutea besterik ez, nola gaien trataeran hala hitzunen gaitasunean, zenbateko aurrerapidea egin den ohartzeko.

Bigarrenik, teknologia berrien eraginaz ohartarazi nahi nuke irakurlea, komunikazio-edukien digitalizazioaz alegia. Gaur egun, hedabideetan euskaraz sortzen eta ekoizten den guztia jaso, itxuratu, gorde, berregokitu eta berrerabili, eskura eta zabal liteke behin berritan, jatorrian bete izandako zereginari esanahi eta eginkizun berriak aurkituz. Horrela, entzule-ikusle-irakurlearekiko hizkuntza eta komunikazio harremanetan ere aukera berriak etengabe sortzen dira. Oraindik modu xumean bada ere, garapen bide oparoen atari baino ez da dagoneko ikusten eta entzuten hasiak garena [Telefonoetako erantzungailuetan, gasolindegietako surtidoretan, tabako makinetan, kutxazain automatikoetan eta beste hainbat zerbitzu publiko automatizatutan...], inguratzen gaituen hizkuntza-paisaia erabat itxuraldatuko duten bitarteko teknologiko digitalizatueta gertatzen ari den iraultzarena. Hogeitabost urteotako azken hamarkada etengabeko aldakuntza/aurrerapen garaia izan da eta datorkeenaren atari baino ez.

Ildo beretik, Internet sarearen unibertsalizazioak ekarri duen eragina ere azpimarratu nahiko nuke. Hizkuntzen Babel dorrea hortxe dago, atea zabal zabalik, komunikabideontzat ere. Euskarazko irrati, telebista, egunkari, aldizkari eta gainerako edukiak, hor eskaintzen ditugu sarean noranahiraino zabaldu eta nonahiko euskaldunen arteko harramanak bideratzeko bitarteko eta erraztasunak sortuz. Euskarazko hedabideok ere, aukera on gisa kudeatu beharreko bitartekoak dira, ia oraintsu arte ez geneuzkanak eta ongi baliatu beharrekoak.

Hedabideen, erakundeen eta era guztiteako elkarte eta enpresen web-orriak, norbanakoen nahiz taldeen ekimenez sortutako blog-ek, euskarazko edukien bilaketa eta kudeaketarako lanabes diren software bereziak (Aurki, Kaixo, Euroseek, Jalgi, Euskonet, Eleka eta abar luzea)..., mundu berri oso bat garatu da euskaraz ere, euskaldun jendeon arteko harreman-bide oparoak aukeran jarritz. Orohar, duela hogeitabost urte ametsetan ere aurreikus ezin genezakeen panorama interesgarria.

ZALANTZA ETA KEZKEN KOLORE, BELTZA

Lehen ere aitaturia dudana bezala, **24 orduak euskaraz** Donostiako Belodromoan burutu zen jaialdi edo kantaldi erraldoi batez bukatu zen. Jaialdiko une batean JO TA KE IRABAZI ARTE leloa eskutan, han agertu ziren kaputxadun batzuk bertan bildutako jendetzaren txalo eta oihuak tarteko, ia ulergaitz egin ziren hainbat lelo aldarrikatuz. Borondatetsua da beti JO TA KE IRABAZI ARTE hori, zernahi delarik ere irabazi nahi den hura. Eraginkortasunaren alderditik ordea, mesede handirik ez dakarren jarrera, talka jokabide guztien antzera, antzu. Hedabide euskaldunen gizarte onspenaren ikuspegitik eta ikusmolde ezberdinen arteko elkar osatze eta bategite posibleen ikuspegitik ere, kaltea gehiago sortu du indarraren poderioz gauzak lorgarriago izan zitezkeela ulertarazi nahi horrek. Energia xahutzaile, gehiago, ilusio sortzaile baino.

Berdintsu beste jite bateko jarrera erasokor eta kaltegarrirentzat eman dezakedan eritzia ere. Maiz entzun izan ditugu zipozkeria galantak euskarazko komunikabideek eragin izan ditugun ekimenen kontra. Ez da hogeitabost urteotako ibilbidean, euskarazko hedabideen zeregin soziala, jazarpen ideologiko eta politiko zenbaiten zurrunbiloan nahasi nahi izan duenik falta izan. Hor daukagu, oraindik ere, EGUNKARIAren auzia, edozein eskubide-estatutan ontzat emango ez litzatekeen egoera judizial baten korapilo nahasietan tratatua eta ilunperatua.

Kolore beltzaren kezka eta zalantza-eremu horretan aitatu behar da Euskararen Normalkuntzarako legeak (7) orain hogeitabost urte finkatutako helburu eta zereginetan, RTVEko lurralde ordezkarietzan euskararen erabilera egokitzeko egin beharrekoetan gertatu den erabateko hutsegitea. Hutsaren hurrengo baino izan ez diren ahalegintxo batzuk baino ez ditu egin izan RTVEk Euskadiko Autonomia Erkidegoan dituen hedabideetan euskararen erabilera finkatu eta areagotzeko. Zerikusirik txikiena ere ez Kataluniako RNE-4rekin egindakoarekin eta atzerapausoak ere bai zenbait kasutan, aldi batean egindako zenbait urrats txikirekiko (Telenorteko emanaldi batzuk euskaraz, RNEn Euskadiko albiste emankizunen akaberan euskaraz egin ohi ziztuzten laburpenei zegokionean eta abar...).

Norbera beti da, komunikazioaren sokasaltoan, batzutan sokari eragiten diona eta besteetan sakasaltoan dabilena. Eta jolas hortan, hartzaile eta emaile, euskarazko hedabideen sokasaltoan lehial xamar bizi garen euskaldunon kopurua, hor-nonbait dabil beti, izan telebista, izan irratia ala prentsa, 170.000ren inguruan. Izango da neurketa baikorragorik egingo duenik ere, baina, egin esan, gaur bai eta bihar ere bai, euskarazko hedabideen ohiko erabiltzaile eta kontsumitzaile gisa, oso aintzakotzat hartzeko kopurua da.

Halere, badirudi ez direla beti denak eroso-eroso sentitzen euskarazko hedabideen erabilpen horretan. BERRIA eta HITZA aldizkarien irakurlegoarena da nabarmena: BERRIAren irakurleen %ko 46ak dio erraztasun haundia duela gazteleraz irakurtzeko. HITZAren irakurleen %ko 55ak dio gauza bera. ARGIA eta beste aldizkari espezialduen kasua kenduz gero, euskaldun askok egiten du aitormen hori: euskaraz baino erosoago irakurtzen duela gazteleraz. Zer izango ote litzake EAEn buletin ofizialaren irakurketaz galdegingo bagenu? Eta ez da idatzizko hedabideei bakarrik eragiten dien gaitza, maiz entzuten baitugu entzunikusizko komunikabideei dagokionean ere, euskaldun askori egiten zaiola aldatz gora telebistako filme zenbait eta bestelako albiste saio batzuk behar hainako erosotasunez entzun eta jarraitzea.

(7) Euskararen Legea – 1982 – Azaroak 24

24. artikulua

Jauriaritzak hizkuntza-normalizazioa bultzatuko du Espainiako Irrati-Telebistaren emanaldi-zentroetan, euskarak, Euskal Herriko hizkuntza propioa denez, behar duen presentzia izan dezan.

Badirudi, oraindik ere badaukagula zertan saiaturia eta ahalegindua emozioen eta sentipenen mundua hedabideen egikera eta adierazpen-moduetara euskaraz ere behar adina egokitzeari dagokionean. Alde horretatik, nolana ere, oso aipagarriak eta txalagarriak iruditzen zaizkit Goenkale, Kutxidazu Isabel, Gaztea, Aupa Etxebeste, Sorginen Laratza, Wazemank, Balbemendi, filme eta erreportaiak zerrenda luze baten bikoizketan eta abar luze bateko gidogintzaren ildotik jorratzen joan diren hizkuntza-molde, erregistro eta adierazkortasun-bide berriak. Hori bai, etengabeko lan itzela hedabideoi oraindik ere eginkizun gelditzen zaiguna, emozioen eta sentipenen adierazpideak euskaraz nola gizarteratu sortzen eta asmatzen.

SORMENAREN KOLOREA: BERDEA

Azkenaldi honetan, zalantzarik sortu izan da, euskarazko hedabideetan lan egiten dugunon artean, euskarazko produktuen kontsumoaz. Euskarazko hedabideoi dagokionez, ez al da eskakizuna, kontsumoa urritu? Litekeena. Egia da, orain arte aipatu ditudan hainbat datutan nabarmentzen den bezala, inoiz ez bezalako aukera eta kontsumoa daukagula euskarazko hedabideen esparruan. Hogeitabost urteon ekarpenaz baikor naizela, alegia. Halere, ezin ezkuta dezakegu gure kezka, beste jarduera ekonomiko eta industrial askotan bezala, hedabideon munduan ere, aldarkortasuna delako gaurko egoeraren ezaugarri nagusi. Aldatzen ari da komunikazio produktuak ekoizteko modua, aldatzen zabalkunde bideak, aldatzen irakurle-entzule-ikusle-nabigatzaileen kontsumo usadioak ere. Aldagarritasun egoeraok nola kudeatu; aldagarritasuna, mehatxu eta arrisku gordin huts izan ez dadin, zertan eta nola hazkundetarako aukera eta indar bihurtu Kinka horretan bizi dugu gaurregun gure hedabideon kudeaketa-ardura, eta hala izango da honez gero gerora ere, beste giza-jarduera askotan bezalaxe.

Apenas daukagun sormen ahalegin etengabeko, iraunkor eta eraginkor baten aldeko apustua egin beste irtenbiderik. Eta, sormena, ezer bada, jarrera da. Lehenik eta behin, gure inguru hurbil eta ez hain hurbilaren behatzaile, obserbatzaile fin izateko eta etengabe ikasten aritzeko jarrera. Betikoan irauteak dituen arriskuak aurreikusteko metodologia eguneroko eginkizunen gurrupilari ongi egokitzea. Aldagarritasunaren eta egokitzapenaren eskolak lehenbiziko eragina norberarengan izan behar duela sinestea eta geure gogoan sendo txertatzea.

Esanak esan, ez da erraza euskarazko hedabideon kudeaketan esku artean dauzkagun eginkizunak burubidez zehaztea eta, gainera, ez naiz ni nor inoren eginkizunak izendatzen eta aholkuak ematen hasteko, merkekeria hutsean erortzeko harriskurik gabe. Nolanahi ere, idatzi honen azken txanpan, gure artean hizpide izan ohi ditugun eta idatzian zehar ere moduren batean aipatu-

ta utzi ditudan hainbat gogoeta eta eritzi adieraziko ditut hitz bitan, sormenaren aldeko apustuaren harian:

- Portaera ekologikoagoa hedabideotako eduki-produkzioaren erabileran. Digitalizazioak eskaintzen dituen moldagaritasunak ongi erabiliz, ahalik eta eduki gehienen berrerabilpen eraginkorra lortu. Sormenaren iturri guztietatik erabilpenaren ibai zabala hedatuz eta etengabe ormituz. Mundu zabaleko euskaldun guztien eskura, euskaraz sortzen den guztia.
- Sormenaren indarrak mundu atseginago baten zerbitzutan jarri, elkar bizi eta erosoago egin eta elkartasuna indartzeko; baita hedabideon gizarte erantzunkizunetik ere. Besteak beste, hedabideotako edukien gaineko ardura nolakotasunaren, etikaren, estetikaren eta estiloaren gogotara gehiago eramanez.
- Euskara ohiko komunikazio-hizkuntza dugunon arteko sarea zabaldu eta harremanak estutu; hedabideon jarduna ere gizarte informazio, entretenimendu eta harreman usadio berrietara egokituz.
- Hizkuntza-komunikatiboaren bikaintasunaren aldeko jarrera eta apustua. Umorea, emozioen mundua, eguneroko gauza praktikoen erabilera, gizarte harreman ludikoen mundua..., euskaraz atsegin adierazteko eta adierazpen hori gizarteratzeko eskola izan. Guraso, haur, eskolaume eta gazteen arteko katebegietan hizkuntzaren bikanitasunaren alde egin dezakegun ekarpena arduratsu betez.
- Euskararen gizarte-garapen eraginkorrena lortzen lagunduko duten aliantzak eragin eta gauzatu, nola euskal munduaren baitan, hala beste hizkuntza batzuetako komunikazio esparruetan ere.

Euskararen Normalkuntzarako Legeak 25 urte beteko zituen egunaren bezperan, 2007ko abenduaren 3ko arratsaldean, Euskaltzaindiaren Bilboko egoitzan hitzez esandakoak bildu eta osatu nahi izan ditut idatzi labur honetan. Irakurle, har ezazu aintzakotzat ezertan baliagarri gerta lekizuken hura eta, nolahi ere, ez energiari alperrik xahutu, oker esanak edo-ta egokituz juzgatu ez dituzunak ausnarrean luze hartuz. Honez gero, jakin badakizu gure auzo txiki honetan non topa nazakezun eta, beti ere, probetxurako izan leki-guke aurrez aurreko hitzaspertua. Hona, badaezpada ere, nireganako harreman bide erraz eta azkarra: beloki_julian@eitb.com